

Til Universitetsstyret
Fra Universitetsdirektøren

Sakstype: Diskusjonssak

Møtesaksnr.: D-sak 1

Møtenr.: 01/2014

Møtedato: 4. februar 2014

Notatdato: 23. januar 2014

Arkivsaksnr.:

Saksbehandler: ISL for EA

Universitetsmuseene. Endringsprosesser og bygningsmessige utfordringer

Reviderte masterplan for utviklingen hele UiOs eiendomsmasse skal behandles i løpet av våren 2014. Planen vil danne grunnlag for og invitere til prioritering av universitetets mange byggeprosjekter fremover.

Saken om universitetsmuseene legges frem for å gi styret bakgrunnsinformasjon om arbeid som er gjort eller pågår ved de to museene. Museenes bygningsmasse er nedslitt, og flere kommende byggesaker har innbyrdes sammenheng – det gjelder både nybygg, nye leiebygg og renovering av historiske museumsbygg.

UiOs museer er blant landets viktigste med omfattende vitenskapelige samlinger av stor nasjonal betydning. Museene tilhører de eldste delene av universitetet og er sentralt plassert i Oslo (Tøyen, Tullinløkka og Bygdøy). I 1999 gjennomførte UiO en sammenslåing av 7 museer til de to enhetene vi har i dag: Naturhistorisk museum og Kulturhistorisk museum.

I Stortingsmeldingen "*Tingenes tale*" i 2008 ble universitetsmuseenes utfordringer gode beskrevet, og KD presenterte ambisiøse utviklingsplaner for museene. Men mange av de gode intensjonene er ikke fulgt opp, og viktige byggesaker for begge UiOs museer er så langt ikke igangsatt. Dette er i ferd med å bli kritisk.

Styret må de kommende årene ta stilling til flere konkrete saker som omtales i dette dokumentet:

- Finansiering av rehabilitering av Brøggers hus innenfor UiOs eget budsjett (forprosjekt foreligger)
- Prioritering av søknad om statlig støtte til nye basisutstillinger i Brøggers hus
- Utvidet leie til magasininformål på Økern
- Prioritering av og mellom museenes øvrige rehabiliteringsprosjekter (Historisk museum, Colletts hus, Lids Hus) og nybyggprosjektene (Veksthus, Vikingtidsmuseum, Magasinbygg på Tøyen)
- Prioritering av museene i forhold til andre enhetens behov for bygningsmessige forbedringer

Det er ønskelig at styret nå diskuterer saken først og fremst med tanke på å gi gode, konkrete innspill av verdi for videre arbeidet med masterplanen.

Gunn-Elin Aa. Bjørneboe
universitetsdirektør

(Sign.)

Per Erik Syvertsen
eiendomsdirektør

Vedlegg: Fremleggsnotat

TIL
UNIVERSITETSSTYRET

Universitetsmuseene. Endringsprosesser og bygningsmessige utfordringer

Introduksjon

Museenes mange byggesaker inngår i UiOs reviderte masterplan som Eiendomsavdelingen vil legge frem i juni 2014. Det er først ved behandlingen av den planen at prioriteringer av fysiske tiltak vil stå på styrets dagsorden. Dette notatet er skrevet for å gi styrets medlemmer gir en noe bredere orientering om museenes spesielle situasjon. Notatet gir status for museenes store endringsprosesser og setter deres mange byggesaker inn i en større sammenheng.

Universitetsmuseenes rolle i Norge

Vitenskapelige museer har vært en del av Universitetet i Oslo helt siden etableringen for 200 år siden. I Bergen, Trondheim, Tromsø og Stavanger er museene betydelig eldre enn universitetene, men etter hvert har de også her blitt integrert som universitetsenheter. De fleste land har historiske og naturhistoriske museer som er selvstendige institusjoner, men i Norge har universitetene ansvaret for tilsvarende museumsfunksjoner, ref. § 1.4.2 i Lov om universiteter og høyskoler. Forvaltningsoppgavene er lovregulerte for de kulturhistoriske museene (Lov om Kulturminner), og Kulturhistorisk museum ved UiO har et delegert ansvar for samlingene fra og undersøkelser av fornminner i 10 fylker. Tilsvarende lovfesting fins ikke innenfor naturforvaltningen, men den faglige virksomheten ved de naturhistoriske museene er en forutsetning for f.eks. den norske Artsdatabanken¹. Naturhistorisk museum ved UiO har også viktige oppgaver som norsk node i flere internasjonale, naturfaglig nettverk.

Museene ved UiO

Det Kongelige Frederiks Universitet overtok mineralsamlingen fra Bergseminaret på Kongsberg i 1814. For Universitetets Oldsaksamling regnes den såkalte Antikvitetskommisjonens stiftelsesdag i april 1811 som den første begynnelsen selv om samlingen først ble overtatt av universitetet i 1823.

Dagens to museer ved UiO ruver godt i det norske museumslandskapet i kraft av sin størrelse, høye vitenskapelige kompetanse, viktige internasjonale kontaktnett og ikke minst

¹ Den norske Artsdatabanken ble etablert i 2005

pga. samlingene som er meget omfattende ved begge museer². Samlingene er museenes gull, og de er også hovedkilde både til museenes forskning og til formidlingen til publikum. Samlingene ved UiO rommer alt fra unike, nasjonale ikoner til godt over en million herbarieark og omfattende typesamlinger innen geologi og zoologi. Botanisk hage er en levende plantesamling og en viktig del av Naturhistorisk museum.

Den store byggeperioden for museene ved Universitetet i Oslo var mellom 1900 og 1920 da Historisk museum, Botanisk museum, Zoologisk museum og Geologisk museum ble reist på løpende bånd. Det var en massiv satsing. De vitenskapelige samlingene var sentrale både i forskningen og i undervisningen, og i de nye, flotte museumsbygningene fikk også publikum tilgang til samlingene.

Beslutningen om å bygge ut universitetet på Blindern ble fattet i 1921. Fra da av ble oppmerksomhet og store ressurser kanalisert til det nye campusområdet. Verken museumsbygningene eller samlingene fikk tilstrekkelig omsorg og vedlikehold – etter hvert med store konsekvenser.

Museumsvirksomheten var organisert under tre ulike fakulteter, noen enheter tilknyttet institutter og andre ikke, men de var geografisk adskilt. Dagens to enheter, *Kulturhistorisk museum (KHM)* og *Naturhistorisk museum (NHM)*, ble etablert i 1999 etter fusjon av hhv. tre og fire museer. De to nye museene ble organisatorisk plassert på linje med fakultetene. Samlingene er fortsatt det sentrale utgangspunktet for forskningen ved museene. Innenfor sine fagfelt bidrar museene også til fakultetenes undervisning og veiledning, men de har ikke egen eksamensrett. Det som ellers skiller museene fra fakultetene, er langt mer omfattende formidlingsvirksomhet og store forvaltningsoppgaver, særlig knyttet til samlingene. Utstillingene representerer den viktigste kontaktflaten med publikum, men hoveddelen av museenes virksomhet foregår ”bak kulissene”.

I Strategi 2020 fremheves det at viktig UiO-profilering skal skje gjennom museene (strategi 6) og at museene skal utnyttes bedre som arenaer for å vise UiOs samfunnsengasjement (strategi 17). Den glimrende lokaliseringen i Oslo (Tullinløkka, Bygdøy, Tøyen), gir museene gode forutsetninger for å lykkes med dette. Museene står imidlertid overfor så store investeringer at UiO neppe kan make dette uten betydelig hjelp fra myndighetenes side.

Riksrevisjonen 1

I 2002-2003 undersøkte Riksrevisjonen bevarings- og sikringsforholdene for samlingene ved fem statlige museer³ (Dokument nr. 3:9, 2002-2003). For begge UiOs museer ble det avdekket betydelige mangler, og Riksrevisjonen fant enkelte magasiner så mangelfulle at de fryktet at viktige nasjonale skatter rett og slett sto i fare for å bli ødelagt.

Daværende statsråd, Kristin Clemet, sa i sine kommentarer til Riksrevisjonens rapport at det ikke ville være mulig å tilfredsstille kravene til sikring og bevaring av samlingene uten store investeringer i magasinbygg. Dette var en viktig erkjennelse og en anerkjennelse av problemer som museene hadde strevd i å revidere med å få gehør for at det måtte tas tak i.

² NHM oppga i 2011 å ha 6.1 mill. objekter og KHM oppga 1.7 mill. objekter

³ Riksrevisjonens undersøkelse omfattet universitetsmuseene ved UiO og UiB + Nasjonalgalleriet og Norsk folkemuseum

I de drøyt 10 årene som er gått, har det vært arbeidet kontinuerlig for å forbedre magasinformholdene ved UiO, men fortsatt gjenstår mye – særlig for Naturhistorisk museum. Se omtale senere i notatet.

Stortingsmeldingen

Kunnskapsdepartementet la våren 2008 frem en stortingsmelding om universitetsmuseene, St.meld. 15 (2007-2008) "Tingenes tale":

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-15-2007-2008-.html?id=503590>. I både Stortingsmelding nr. 39 "Forskning ved et tidsskille" 1999 og i Mjøs-utvalgets hovedrapport i 2000, var en slik gjennomgående vurdering av universitetsmuseenes virksomhet etterlyst.

NOU 2006:8 "Kunnskap for fellesskapet" dannet grunnlaget for stortingsmeldingen. NOU'en gjennomgikk universitetsmuseenes store utfordringer, og utredningen ble skrevet av et utvalg ledet av professor Bjarne Rogan, UiO.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/hoeringer/hoeringsdok/2006/horing-nou-200608-kunnskap-for-fellesska.html?id=98531>.

Et spørsmål som fikk betydelig oppmerksomhet var hvorvidt universitetsmuseene burde skilles ut fra universitetene. Rogan-utvalget var delt – et knapt flertall mente utskilling ville være gunstig for museene.

Universitetene avga høringsuttalelser til NOU'en, og UiO behandlet saken i styremøte 17.10.2006. I høringsrunden gikk alle universitetene inn for at museene skulle beholde universitetstilknytningen. KD valgte også den løsningen.

"Tingenes tale" ga en utmerket analyse av situasjonen for universitetsmuseene og departementet la frem ambisiøse planer for museenes utvikling fremover. Sett fra UiOs side, har KD oppfølging vært skuffende. For tiden er KDs virksomhetsmål for museene kun knyttet til bedre og sikrere samlingsforvaltning i tråd med Riksrevisjonens krav. Universitetsmuseene har ingen incitamenter som belønner god formidlingsvirksomhet eller godt besøk.

Riksrevisjonen 2

I desember 2012 la Riksrevisjonen frem en rapport om det gigantiske vedlikeholdsetterslepet som har bygget seg opp ved U&H-sektorens selvforvaltende institusjoner⁴, og etterslepet er økende. Departementet varslet i sin kommentar til rapporten at verdibevarende eiendomsforvaltning vil få en mer sentral plass i styringsdialogen med institusjonene fremover, men ga samtidig også uttrykk for at det ikke kan forventes av institusjonene at de skal ta hånd om de store rehabiliteringsoppgavene innenfor eget budsjett.

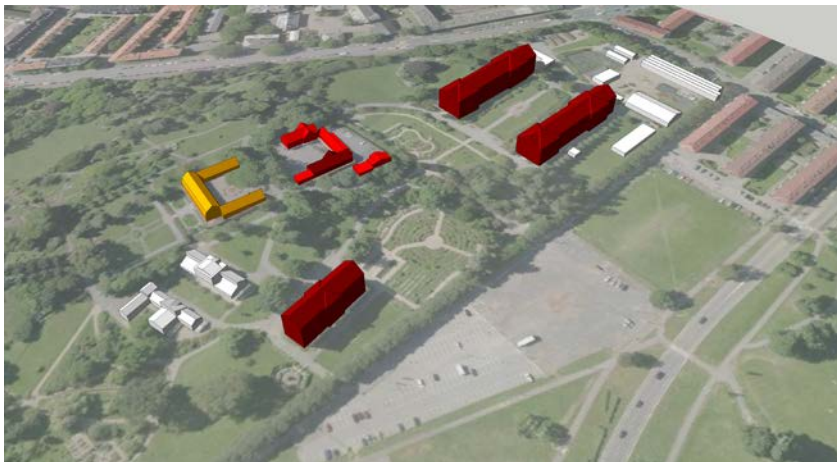
Ved UiO utgjør åtte gamle museumsbygninger til sammen drøyt 40 000 kvm av det påviste vedlikeholdsetterslepet (Historisk museum, Frederiksgate 3, Vikingskipshuset, Brøgger's hus,

⁴ Dok 3:4 (2012-2013). Riksrevisjonens undersøkelse om statens forvaltning av eiendommer i universitets- og høyskolesektoren.

Colletts hus og Lids hus og det to gamle veksthusene på Naturhistorisk museum, Palmehuset og Victoria-huset).

Naturhistorisk museum (NHM)

Naturhistorisk museum omfatter Botanisk hage (150 daa), Gamle Tøyen hovedgård⁵, to gamle veksthus fra siste halvdel av 1800-tallet⁶ og tre store museumsbygninger⁷ som er bygget omtrent samtidig. De inneholder magasiner, kontorer og utstillings- og undervisningslokaler. I Brøggers hus ligger museets bibliotek. Administrasjonen har for tiden tilhold i en brakke nordøst i hagen. Helt i nord ligger ulike driftsbygninger for Botanisk hage.

Illustrasjonen viser alle bygningene som ligger inne i Botanisk hage. De mørke er de tre store murbygningene – Lids hus nærmest og Colletts hus (t.v.) og Brøggers hus (t.h.) parallelt lenger bak i bildet.

Hovedgårdens hovedbygning ble pusset opp av UiO i 2007, mens alle de andre gamle bygningene har et stort oppgraderingsbehov. Museets situasjon er preget av plassmangel, teknisk utrangerte lokaler med et høyt energiforbruk og utilfredsstillende arbeidsforhold for flere medarbeidere. Det mangler et moderne auditorium og kantine for de ansatte. Rehabilitering og omgjøring av de gamle museumsbygningene til utstillingssaler og flytting av samlingene, må til for å tilfredsstille Riksrevisjonens krav. Men siden det må skje i tur og orden, vil det være en langvarig prosess. Nytt magasinbygg er nødvendig for NHM og samtidig også nøkkelen som sikrer KHM tilstrekkelig magasinplass i fremtiden.

Tøyen vitenpark – NHMs omgivelser i endring

Oslo-politikerne inngikk en avtale i mai i 2013 som innebærer at Munch-museet flyttes til Bjørvika, og introduserte samtidig begrepet "Tøyen vitenpark" som overskrift over en stortilt fornyelse på Tøyen. NHM er den institusjonen som vil kunne utgjøre kjernen i Tøyen vitenpark, og museets fremtidige veksthus er nevnt som en viktig brikke. Men politikerne har langt større ambisjoner: de vil etablere et nytt Vitensenter, oppgradere Tøyenbadet og

⁵ Hovedbygningen på Tøyen hovedgård (1.680), oppført i 1679 og restaurert i 2007, er delvis i bruk for representasjon og delvis kontorer, butikk og kafé for museet. Driftsbygningen (1.000 kvm) brukes av hagens gartnere og som lager.

⁶ Palmehuset (1.000 kvm). Bygget i 1868. Victoriahuset (545 kvm), bygget i 1876

⁷ Robert Colletts hus (tidl. Zoologisk museum). 8.905 kvm, bygget i 1904-1908. Lids hus (tidl. Botanisk museum). 3.210 kvm, bygget i 1911-1913. W.C. Brøggers hus (tidl. Geologisk museum). 7.885 kvm, bygget i 1911-1917

utvikle området videre som Oslos nye festivalarena. En fornyelse av Tøyen T-banestasjon er også under planlegging. Kommunen er svært opptatt av å styrke undervisningen ved flere skoler på Tøyen gjennom et faglig samarbeid med Naturhistorisk museum.

Naturhistorisk museum er involvert i ulike dialoger og prosesser. Det gjenstår å se hva det er mulig å realisere og hvor raskt fornyelsen i NHMs nærmiljø vil kunne skje, men universitetsledelsen og NHM vil være pådrivere for å gi Tøyen vitenpark et innhold som supplerer museets virksomhet.

W.C. Brøggers hus

For å få den store fornyelsesprosessen i gang, bevilget universitetsstyret i 2011 penger til et forprosjekt for rehabilitering av Brøggers hus i UiOs egen regi. Brøggers hus er 7.885 kvm brutto fordelt på fire etasjer + kjeller. Kristin Jarmund Arkitekter har vurdert ny bruk av bygningen. Et forprosjekt ble overlevert sommeren 2013 og er om kort tid klart for videreføring. EA prioriterer midler til detaljprosjektering innenfor egne budsjetttrammer. Byggearbeiderne er anslått til 210 mill.⁸.

Som en del av forprosjektet for å renovere Brøggers hus, planlegges også nye basisutstillinger i bygningen. Det har pågått en intens dialog med Riksantikvaren om krav til bevaring av interiøret i Brøggers hus. Museets ønsker innfris på viktige punkter og nye utstillinger kan nå tilrettelegges friere og bedre for dagens publikum. Nye basisutstillinger er samlet anslått å koste 90 mill.⁹.

I august 2013 meddelte KD at UiO må finansiere renoveringen av Brøggers hus over eget budsjett. Men departementet avviste ikke at det kan være andre løsninger for de andre museumsbygningene. Brøggers hus vil være det største prosjektet UiO har gjennomført i egen regi. Bevilgningssak fremmes som en del av UiOs budsjett for 2015.

Universitetsdirektøren vil fremme forslag om en øremerket tildeling til nye basisutstillinger i Brøggers hus i budsjettinnspillet til KD for 2016.

Det antas at minimum stengetid for fornyelsen av Brøggers hus vil være 2-3 år. Noen medarbeidere vil få arbeidsplasser på Økern mens samlingene er der. De øvrige får sine midlertidige arbeidsplasser på Tøyen. Fagmiljøet må betjenes fra Realfagsbiblioteket på Blindern.

- **FoU-prosjekt for nye energiløsninger for Naturhistorisk museum**

I regi av Eiendomsavdelingen ble det i 2012 igangsatt et FoU-prosjekt for å se nærmere på hvordan gamle bygninger kan tas i bruk for å høste sol-energi og derved bidra til at museet i overveiende grad kan ta i bruk lokalt produsert og lagret energi. Prosjektet er lovende og Brøggers hus kan åpne for 1:1 testing av nye løsninger. Om dette viser seg så effektivt som beregninger tyder på, vil modellen være meget interessant å ta i bruk også på Blindern.

- **Veksthuset**

⁸ Beløpet er eks. MVA i tråd med gjeldende regler for momsrefusjon for museumsvirksomhet

⁹ Eka. MVA

Internasjonalt inngår store utstillingsveksthus som en naturlig del av de fleste botaniske hager og bidrar til å vise de store variasjonene i bio-mangfoldet. I de siste 10-15 årene har bygging av nye, store veksthus virkelig skutt fart. I Norge har vi ingen slike store utstillingsveksthus, men vi har et stort politisk engasjement for å bevare regnskog og økende oppmerksomhet om verdens store klimautfordringer. Det er sentrale tema for formidling i et nytt utstillingsveksthus.

Planene for et nytt veksthus hadde kommet langt da museet erkjente at prosjektet ikke ville kunne gi de tropiske vekstene tilstrekkelig gode livsbetingelser. Det var en vanskelig beslutning å stoppe prosjektet, og den vakte stor oppsikt. Nå arbeides det intenst med et nytt veksthusprogram, og det haster med å komme i gang igjen med et nytt skisseprosjekt.

Kulturhistorisk museum (KHM)

Sommeren 2013 ble det satt stopp for planene om å samle hele Kulturhistorisk museum i Bjørvika. Da hadde det vært arbeidet for å få dette til siden Kollegiet ved UiO besluttet å flytte museet dit i 1998. KDs endelige avgjørelse innebærer at Kulturhistorisk museum i fremtiden vil være lokalisert på tre steder i Oslo: Fredriksgate/Tullinløkka, Bygdøy og Økern. Oppgraderingen på Bygdøy forutsettes å skje før sentrumsanlegget.

- **Magasiner**

KHM har flyttet størstedelen av samlingene sine fra Bygdøy til Økern. I perioden 2015-17 overføres også hoveddelen av samlingene fra Historisk museum (Fredriks gt. 2). Etter denne flyttingen, vil museet også ha 50 - 60 arbeidsplasser for forskere, feltarkeologer, konservatorer og driftspersonell på Økern. Det legges stor vekt på at arbeidsplassene skal bli gode og funksjonelle. Planleggingen for å videreutvikle magasin-bygget på Økern, skjer i regi av Eiendomsavdelingen med vekt på mulig sambruk for de to museene.

De samlingene KHM trenger plass til i fjernmagasin *utover* Økern, omfatter store, tunge gjenstander som må lagres på bakkeplan. Disse gjenstandene befinner seg i det gamle Lokomotivverkstedet på Sørenga der UiOs leieavtale vil nå bli forlenget frem til 2018.

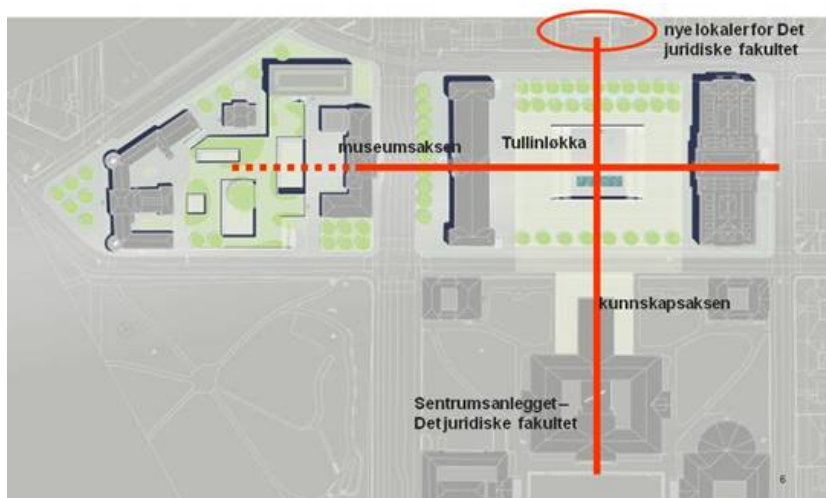
- **Historisk museum i Frederiksgate 2/Tullinløkka**

Arkitekt Henrik Bulls vakre jugendbygning ved Tullinløkka ble åpnet i 1904 og var spesialtegnet og bygget for Kulturhistorisk museums samlinger og utstillinger. Bruttoarealet er på 8.200 kvm. Kun mindre oppgraderinger har funnet sted. Bygningen er i dag i svært dårlig bygningsteknisk forfatning, og den er overmoden for en gjennomgående rehabilitering. Museets mål er at det – så langt moderne museumsfunksjoner tillater – skal foretas konservering og tilbakeføring til Bulls opprinnelige arkitektoniske uttrykk. Bygningen vil uansett være for liten til å huse alle de funksjonene museet i fremtiden vil ha i sentrum. KHM ønsker derfor å reservere Historisk museum for utstillinger og andre publikumsfunksjoner, mens det må sikres plass for museets kontorer og øvrige funksjoner i nærheten. En mulighet er at KHM overtar de lokalene som Nasjonalmuseet flytter fra i Kristian Augusts gate 23 når nybygget deres på Vestbanen kan tas i bruk, sannsynligvis i 2019.

Det foreslås i tillegg et nybygg på rundt 10 000 kvm brutto under Tullinløkka for museets faste og temporære utstillinger, auditorium, undervisningsrom og publikumstilbud som kafé, butikk etc. Det må også sikres finansiering av nye basisutstillinger i Historisk museum når den tid kommer.

De to mørke bygningene på tegningen tilhører Kulturhistorisk museum, Historisk museum (Frederiks gt. 2) lengst til høyre. I tillegg leier museet lokaler bl.a. til administrasjonen i St. Olavsgate like ved.

Skissen illustrerer hvordan UiO ser for seg to kryssene akser på Tullinløkka i fremtiden

- **Vikingtidsmuseum på Bygdøy**

Vikingtidssamlingene ved Kulturhistorisk museum er blant verdens ypperste i sitt slag, og museet har potensiale for å lage et helt unikt museum for vikingetiden på Bygdøy. Vikingskipshuset har allerede i dag det høyeste antall betalende besøkende av samtlige museer i Norge (mellom 400 000 og 430 000 pr år) og representerer en viktig inntektskilde for museet.

Selv om arkitekt Arnstein Arnebergs bygning fra 1927 er høyt verdsatt av publikum, trenger også den sårt til renovering. Bygningen er 3.792 kvm brutto og altfor liten i forhold til det store antall besøkende – særlig i høysesongen fra april til oktober.

Eiendomsavdelingen og Kulturhistorisk museum har høsten 2013 arbeidet med å slutføre programarbeidet for nytt museumsanlegg på Bygdøy. Inkludert den gamle Arnebergbygningen, er programmet på ca. 12.000 kvm brutto hvorav 9.700 kvm går med til utstillinger og annet publikumsareal. Programmet ble sluttbehandlet av styret ved KHM 6. desember 2013. Det er nå under klargjøring i Eiendomsavdelingen for oversending til KD. Det legges til grunn at KD raskt vil følge opp saken med et oppdragsbrev til Statsbygg der de bes utarbeide program for en internasjonal arkitekt- og designkonkurransen. Parallelt må Eiendomsavdelingen, i samarbeid med Statsbygg, starte forberedelsene for ny reguleringsplan for tomten på Bygdøy.

Illustrasjonen viser en mulig utvidelse på Bygdøy. Den er laget av arkitekt Kristin Jarmund i 2011.

I statsbudsjettet for 2014 inngår en mindre sum til igangsetting av planprosessen på Bygdøy. Nødvendige midler til internt oppfølgingsarbeid dekkes over EAs budsjett i 2014. Det er et mål at arkitektkonkurransen gjennomføres i 2015.

Magasiner på Økern og Tøyen

Da Riksrevisjonens presenterte sine funn etter gjennomgangen av bevarings- og sikringsforholdene for museenes samlinger, var det en entydig konklusjon: det er umulig å gi samlingene ved UiO tilfredsstillende bevarings- og sikringsforhold i de gamle museumsbygningene. Bevaringsforholdene i de ulike leide magasinlokalene andre steder, holdt heller ikke mål.

Samlingene har en årlig tilvekst. Manglende bevilgninger til å holde tritt med den, hadde over år ført til så overfylte magasiner at museene etterhvert mistet den fulle oversikten over hva samlingene faktisk omfattet.

Da museene fikk ny organisering i 1999, ble ansvaret for samlingene tydeligere institusjonelt plassert enn det tidligere hadde vært. KHM tok initiativ til å utarbeide en såkalt Revita-plan¹⁰ allerede i 2001 og NHM startet gjennomgangen av sine samlinger kort tid etter. Arbeidet var derfor allerede påbegynt ved UiO da Riksrevisjonen bekreftet den kritiske situasjonen i 2003.

Arbeidsomfanget for å sikre samlingene var enormt, og begge museene nedla tidlig på 2000-tallet et stort arbeid sammen med Teknisk avdeling (nå EA) for å beregne arealbehovet for moderne magasiner for UiOs samlinger. For slike arealer stilles det krav til mange former for sikkerhet: brann, tyveri, hærverk, vannskader, skadedyr og andre former for biologisk nedbrytning, og det kreves sluser og adskilte soner med god klimakontroll. Samtidig må det kunne arbeides med gjenstandene, og både forskere, konservatorer og teknisk personell må ha arbeidsplasser i direkte tilknytning til magasinene.

Sommeren 2005 fikk Statsbygg i oppdrag av KD å lage grunnlagsdokumenter for kvalitetssikring av ulike konseptvalg for magasiner for begge UiOs museer. UiOs interne arealberegninger forelå og ble underlagt et kritisk, eksternt blikk. Statsbyggs konklusjon ble fremlagt et år senere etter en prosess i samsvar med krav til en ordinær KS1-analyse. Statsbygg bekreftet UiOs arealanslag; det er store tall.

UiO arbeidet på dette tidspunktet med en fremtidig Bjørvika-lokalisering for hele KHM. Statsbygg anbefalte et begrenset nærmagasin i Bjørvika for KHM og et fjernmagasin et annet, ikke angitt, sted. Beregnet totalvolum for KHM's magasiner var 12 200 kvm brutto ved en slik todelt løsning.

For NHM fant Statsbygg at den mest funksjonelle løsningen var å etablere nye magasiner på Tøyen – hovedsakelig som nybygg – og arealbehovet ble anslått til 23 500 kvm brutto. Magasinbygg og renovering på Tøyen for NHM ble spesifikt omtalt i stortingsmeldingen "Tingenes tale", og høsten 2008 ba KD UiO om å lage et samlet rom- og funksjonsprogram for et fremtidig NHM der det også skulle tas høyde for bemanningsvekst. Et detaljert program ble oversendt KD våren 2009.

UiO hadde allerede innsett at nye magasinløsninger lå så langt frem i tid at det ville være nødvendig å sikre samlingene i midlertidige lokaler. Et industribygg på Økern ble bygget om til formålet, og første leieavtale med en privat gårdeier ble inngått i 2006. KHM flyttet sine første samlinger til Økern i 2008 og 2009. I forkant av flyttingen, ble samlingene gjennomgått, katalogisert og digitalisert, delvis finansiert av øremerkede "Revita"-tilskudd fra KD. Slike tilskudd ble årlig gitt til alle universitetene fra 2002 og frem til 2011¹¹. UiOs leieavtale på Økern er utvidet flere ganger etter 2006. Da KD sommeren 2013 besluttet at Kulturhistorisk museum skal opprettholde sine nåværende lokaliseringer i Oslo, ble både Bygdøy, Tullinløkka og Økern nevnt. Om magasinene sa statsråd Kristin Halvorsen i KDs pressemelding at *"lager og konserveringsaktiviteten skal opprettholdes og eventuelt utvikles i de nye lokalene på Økern"*.

¹⁰ "Revita" er brukt som en forkortelse for *Revitalisering av samlingene* og omfatter alle de aktivitetene som oppryddingen i samlingene medfører, inkl. digitalisering og nettbasert tilgang til samlingene via databaser.

¹¹ Unntatt i 2007

Det er i 2013 foretatt prosjektering for KHM's nye leieetasje i Økernbygget samt for ombygging, funksjonsendring og kapasitetsutvidelse innenfor museets eksisterende leieareal. Konklusjonen er at magasinbehovet de aller nærmeste årene kan dekkes for KHM. Etter innflytting i 2015 -17, vil magasinene på Tullinløkka og Bygdøy i det store og hele være tømt. Unntaket er samlingene av mynter, medaljer og ordener som skal forbli på Tullinløkka. I dag er det derfor naturlig å se Økern som et varig museumsmagasin for KHM, men det må i tillegg etableres en varig løsning også for steinsamlingen og trebåtene som i dag er lagret i Lokomotivverkstedet på Sørenga.

En forutsetning for å håndtere KHM's ekspansjonsbehov på Økern, er imidlertid at NHM's samlinger kan flyttes tilbake til Tøyen. For Naturhistorisk museum fulgte nemlig KD opp anbefalingen fra Statsbygg om at nye magasiner burde bygges direkte tilknyttet museets øvrige virksomhet. Det skjedde kort tid etter at rom- og funksjonsprogrammet for NHM forelå, og KD bestilte også et behovsdokument som skulle legges til grunn for en KS1-vurdering av fremtidige magasiner der. Den siste bestillingen skjedde i januar 2010. Arbeidet skulle ferdigstilles i løpet av året, men ble aldri sluttført. Den begrunnelsen museet har fått, er at prosjektet "lå for langt frem i tid", og i Statsbudsjettet for 2011 var magasinbygget på Tøyen tatt ut.

Økern er også midlertidig løsning når NHM starter utflytting av sine samlinger fra Brøgger's hus. Noen mindre samlinger er der allerede, men i løpet av 2014 planlegges en omfattende overflytting av geologisk materiale til Økern. Målet er å klargjøre Brøgger's hus for total renovering med start i 2015.

Samlingene i Colletts hus og Lids hus er heller ikke forsvarlig oppbevart. Det trengs derfor ytterligere magasinplass for NHM før rehabiliteringen av Colletts hus kan starte. Det kan sikret ved påbygging på Økern. Slik påbygging forberedes av gårdeier, men UiO har så langt ikke besluttet å leie mer.

Samlet leieareal på Økern p.t. er på 13 460 kvm. UiO har en leieavtale frem til 2028 og betaler fra høsten 2014 en årlig leie på ca. 24.5 mill.

Selv om departementet har erkjent at UiO's museer trenger nye magasinlokaler, har UiO så langt dekket alle kostnader ved fysiske magasinforbedringer innenfor egne budsjetttrammer. Fra 2007 til i dag utgjør dette et samlet beløp i størrelsesorden 100 mill.¹² Ny leieavtale ble inngått i august 2013. Den løper fra 2014 og har 15 års varighet. Med innredning av utvidede lokaler pluss fremtidige leieutgifter, øker de samlede magasin-kostnadene betydelig. Samlet utgjør de årlig, øremerkede tilskuddene fra KD til NHM's og KHM's Revita-arbeid 78.6 mill., og internt har UiO også bevilget nærmere 120 mill. ekstra til museene tom. 2013.

Museenes Revita-planer hadde opprinnelig 2012 som avslutningsår, men fortsatt gjenstår omfattende arbeid. Om KD ikke gjenopptar arbeidet for å sikre NHM fremtidige, permanente

¹² Tallet omfatter ikke utgifter til arkitekt- og konsulenttenester e.l. dekket over EAs interne budsjett

magasiner på Tøyen rimelig raskt, kan UiO bli nødt til å dekke permanente magasiner for begge museene innenfor eget budsjett – enten ved et nytt leieobjekt eller på annen måte. Uansett er kostnaden betydelig.

Formidling. Nye basisutstillinger og annen aktuell formidling

I sommer ga Aftenposten terningkast 2 og 3 til universitetsmuseene i Oslo etter sin store besøksrunde i Oslos museer. Det er lite hyggelig, men heller ikke urimelig slik museene fremstår i dag. Museene ved UiO har åpenbart potensiale for å ta en helt annen posisjon og gjennom det bidra til å realisere ambisjonene i UiOs strategi 2020. Men de kan ikke møte morgendagens utfordringer med gårsdagens utstillinger, og mange av utstillingene er gamle og overmodne for fornyelse. Behovet understrekes både i NOU'en og i "Tingenes tale". Både i Norge og i resten av Europa valgte man lenge å bygge nye museer – dels på grunn av plassmangel, men også fordi gamle bygninger ble opplevd som en direkte hindring for å modernisere utstillingene. Nå er den internasjonale trenden snarere at gamle, ærverdige museumsbygninger fornyes radikalt og gjenoppstår som unike, karakterfulle utstillingsarenaer med økt publikumstilstrømning som resultat.

Utstillingstilbudet i et moderne museum omfatter også temporære utstillinger. Vandretstillinger som tilbys på det internasjonale markedet, er ofte plasskrevende og så kostbare at det utløser behov for økonomiske garantier. Museene takker nei til mange spennende tilbud pga. plass- eller pengemangel.

En ambisjon om å møte publikum på nye måter er formulert på følgende måte i KHM's nylig vedtatte Funksjonsanalyse: «.....nye prinsipper for samarbeid og samspill i organisasjonen, basert på faglig distighet kombinert med en lekende og kreativ utstillingskultur som bygger på tverrfaglighet og tillit mellom faggrupper». For å realisere dette, knytter KHM nå nye stillingsfunksjoner til utstillingsvirksomheten, og i tillegg etableres et eget "utstillingsråd".

Museene kan gi gode bidrag til å rekruttere elever til fagområder som er viktige for samfunnsutviklingen – natur- og realfag nevnes ofte. Men da er opplevelser og egen deltakelse viktige stikkord, særlig for å nå de yngste. Museumspedagoger og dyktige designere samarbeider i dag med fagekspertene om gode fortellergrep når nye utstillinger utformes, og digital teknologi gir mange nye muligheter. Likevel er og blir gjenstandene det viktigste et museum har – det ekte, unike objektet.

Museene ved UiO har hittil laget hvert sitt utstillingsprogram årlig. Å realisere ambisjonene i Strategi 2020, kan tilsi et mer samordnet grep for å konkretisere og finansiere større formidlingsideer og -planer på noe lengre sikt. Museene vil selvsagt være sentrale i et slikt arbeid, men andre fag kan også trekkes inn.

Nye basisutstillinger – først i Brøgger's hus

På NHM står arbeidet med nye basisutstillinger for tiden høyt på agendaen, og for årene 2011-2015 er det gitt en spesialbevilgning til museet blant annet for konseptutvikling og

planlegging. Ser vi bort fra Botanisk hage, utgjør Brøggers hus ca. 40 % av museets samlede utstillingsareal. Når renoveringen der er fullført, økes publikumaralet i bygningen med 50 %, og det planlegges utstillinger og aktiviteter i alle etasjer.

Åpne, internasjonale anbudskonkurranser for utforming av skisseprosjekter for alle de 6 nye utstillingene er gjennomført. Skissene er bygd på dreiebøker utarbeidet ved NHM i samarbeid med forskere fra Matnat-fakultetet og utviklet i workshops med utstillingseksperter. De 6 skissene er: «Menneskets utvikling» (dansk firma), Livets utvikling» og Oljeutstillingen (engelsk firma), Mineraler og bergarter, Meteorittutstillingen og «Vår dynamiske jord» (tysk firma). Alle skissene foreligger med kostnadsoverslag og de vil bli inkludert i forprosjektet for rehabilitering av Brøggers hus.

Det neste store løftet på Tøyen er en tilsvarende prosess for Colletts hus. Den bygningen prioriteres foran Lids hus pga. museets store behov for å kunne tilby publikum moderne utstillinger. KHM's nye basisutstillinger vil bli til på en tilsvarende måte gjennom en prosess der museets egen fagkompetanse samarbeider med profesjonelle utstillingsdesignere.

"Saving Oseberg"

KHM-prosjektet "Saving Oseberg" er det største enkelttiltaket som er igangsatt ved UiO for å sikre de aller skjøreste gjenstandene bedre. Konserveringsmetodene som i sin tid ble benyttet for vikingetidsgjenstandene, har vist seg ikke å holde. Forskningsprosjektet "Saving Oseberg" skal avklare om det er mulig å stanse nedbrytningen. Forskere fra KHM samarbeider med Kjemisk institutt på UiO og flere internasjonale forskningsmiljøer for å finne ut hva som kan gjøres for å sikre Norges mest dyrebare kulturminner for fremtiden. Staten har bevilget 30 mill. til forskningsprosjektet over 3 år og UiO dekker 17 mill. samt midlertidige prosjektlokaler. Når det er nærmere avklart hva som kan og bør gjøres, gjenstår selve re-konserveringen som så langt ikke er finansiert.

"Saving Oseberg" er et godt eksempel på nærhet mellom forskning og formidling på KHM. I løpet av 2014 får prosjektet egne lokaler på Bygdøy der museet også ønsker å integrere formidlingstiltak.

"Ja, vi elsker frihet!"

Utstillingen "Ja, vi elsker frihet!" er UiOs store publikumssatsing i 2014. Den har som mål å skape et tidsbilde av hvordan vi forstår og opplever frihet – i fortid, nåtid og fremtid.

Utstillingen åpnes i Historisk museum 16. mai 2014 og følges av et omfattende foredragsprogram der bl.a. UiO-forskere fra mange fagområder medvirker. Alt inngår i det offisielle programmet for Grunnlovsjubileet.

Kulturhistorisk museum har fått økonomisk tilskudd til å realisere utstillingen og den kan stå som et eksempel på hvordan ambisjonene i Strategi 2020 kan virkeliggjøres fremover.

Botanisk hage 200 år: "Universitetet blomstrer på Tøyen".

Også på Tøyen blir det omfattende aktiviteter i 2014. Botanisk hage er 200 år, og museet markerer det gjennom hele året med mange aktiviteter og åpning av flere nye anlegg i

hagen. Programmet for jubileumsåret er usedvanlig innholdsrikt og flere aktiviteter i NHMs jubileumsprogram planlegges med tanke på å peke fremover mot Tøyen vitenpark. Den sentrale jubileumsmarkeringen finner sted søndag 1. juni. NHM har fått ekstra midler til utstillinger og andre formål og supplerer med sponsormidler fra ulike kilder.

Oppsummering

Også internasjonalt gjennomgår mange store, gamle museer omfattende fornyelse for tiden, og det er ikke bare ved norske universiteter at museene har tapt terreng i etterkrigstiden i forhold til nye, fremvoksende, forskningsintensive fag og en enorm utdanningseksplisjon.

Men museene er kanskje i ferd med å få en renessanse i academia? Samlingenes kunnskapsverdi øker når nye forskningsmetoder kan i bruk (DNA) og digitaliseringen gjør dem allment tilgjengelig for forskningsmiljøer på tvers av landegrensene. Og møtet med museene er for mange barn en opplevelse som setter spor og pirrer deres nysgjerrighet. Det er liten tvil om at også UiOs museer har potensiale til å tiltrekke seg et større publikum med fornyede utstillinger og oppgraderte bygninger.

Som notatet beskriver, har tunge endringsprosesser pågått over lang tid, og det har vært stort ledelsesfokus på fremdrift og resultater. Men for begge museene er oppgradering og nybygg nå den store flaskehalsen. UiO kan umulig finansiere totalrehabilitering av alle de gamle museumsbygningene innenfor ordinære budsjetttrammer. Utfordringen må presenteres samlet slik at den kan gi UiO et oversiktlig grunnlag for en ny dialog med KD om fremdrift og prioriteringer. Fordeling av økonomisk ansvar mellom myndigheter og institusjon må drøftes. KD har tidligere anlagt et 15-20 års perspektiv, og en slik tidshorisont er neppe urealistisk. Men i mellomtiden skal museene takle ulike midlertidige løsninger med betydelige konsekvenser både for publikumstilbudet og for de ansatte. Både museene og Eiendomsavdelingen trenger best mulig forutsigbarhet for å håndtere en slik utfordring.

(sign.)
Gunn-Elin Aa. Bjørneboe
universitetsdirektør

(sign.)
Per Erik Syvertsen
Eiendomsdirektør